

Серединська В.М.

кандидат економічних наук, доцент

Вісяников Ю.І.

здобувач другого (магістерського) рівня

Тернопільський національний економічний університет

м. Тернопіль, Україна

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ: СУТНІСТЬ ТА ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ

Дебіторська заборгованість належить до складу активів підприємства, тобто є частиною його майна. У розумінні сутності поняття дебіторська заборгованість, перш за все, потрібно орієнтуватися положення національних стандартів бухгалтерського обліку.

Основними нормативно-правовими документами, які визначають сутність дебіторської заборгованості є П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та П(С)БО 13 «Фінансові інструменти». Відповідно до П(С)БО 10 дебіторська заборгованість є сумою заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату. Дебіторами є всі юридичні та фізичні особи, які заборгували підприємству певні суми грошових коштів [3]. Заборгованість дебіторів, яка призначена для перепродажу, придбавається або створюється підприємством з метою отримання прибутку або у вигляді відсотків, дивідендів, тощо, або ж від короткотермінових змін ціни (суми) такої дебіторської заборгованості згідно п.4 П(С)БО 13 є фінансовим активом призначеним для перепродажу [4].

У П(С)БО 13 подається визначення дебіторській заборгованості, яка непризначена для продажу. Нею є «дебіторська заборгованість, яка виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом призначеним для продажу» [4]. Вважаємо, що таке визначення точніше розкриває сутність категорії «дебіторська заборгованість». Таким чином, використовуючи положення чинних національних стандартів бухгалтерського обліку можна стверджувати, що дебіторська заборгованість є сумою заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату, яка виникає при наданні коштів, продажу інших активів, робіт послуг безпосередньо боржникові і не є фінансовим активом, призначеним для продажу.

Крім П(С)БО 10, методологічні засади відображення в обліку і фінансовій звітності інформації про дебіторську заборгованість подані ще у:

- П(С)БО 14 «Оренда» – щодо заборгованості за орендними операціями;
- П(С)БО 17 «Податок на прибуток» – щодо заборгованості з поточного податку на прибуток;
- П(С)БО 18 «Будівельні контракти – щодо заборгованості за будівельними контрактами;
- П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» – щодо заборгованості в іноземній валюті;
- П(С)БО 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін – щодо заборгованості пов'язаних осіб.

Варто вказати на відсутність окремого міжнародного стандарту, який би регламентував питання, пов'язані відображення в обліку дебіторської заборгованості. Не подається у міжнародних стандартах і чітке визначення поняття дебіторської заборгованості. Дебіторська заборгованість у міжнародній практиці відноситься до фінансових активів. Зокрема, у п.9 МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка», вказано, що: «позики та дебіторська заборгованість – це непохідні фінансові активи з фіксованими платежами, які підлягають визначенню та не мають котирування на активному ринку» [1]. Крім вказаного стандарту, питання, пов'язані з обліком дебіторської заборгованості відображаються у МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації», МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання».

У науковців різні визначення поняття «дебіторська заборгованість» є близькими до визначень наведених у П(С)БО 10.

П(С)БО 10 [3] встановлює методи оцінювання дебіторської заборгованості під час її виникнення, під час відображення у балансі на звітну дату і під час списання з нього як безнадійної.

За міжнародними стандартами при первісному визнанні дебіторська заборгованість оцінюється за справедливою вартістю, включаючи витрати зі здійснення угоди, які безпосередньо пов'язані з придбання або випуском фінансового активу. Відповідно до П(С)БО 10, при первинному визнанні дебіторську заборгованість оцінюють за первісною вартістю, тобто відображають в обліку в оцінці, яка визначена договором, і залежить від кількості і ціни проданої продукції з врахуванням знижок і надбавок, що надаються постачальником своїм клієнтам і покупцям

Після первісного визнання дебіторська заборгованість, що розглядається як фінансовий інструмент, відповідно до міжнародних стандартів оцінюється за вартістю, яка амортизується із застосуванням методу ефективної ставки відсотка. При цьому під амортизаційною розуміють вартість фінансового активу, яка була визначена при його первинному визнанні, за вирахуванням вартості його погашення, суми накопиченої амортизації, нарахованій з різниці між первісною вартістю на момент погашення [3].

На дату складання річного балансу у вітчизняній обліковій практиці, так як і у зарубіжній, поточну дебіторську заборгованість оцінюють і відображають за чистою вартістю реалізації. Остання відображає суму коштів, які реально можна отримати у результаті її погашення. Так, відповідно до П(С)БО 10 для розрахунку чистої реалізаційної вартості від суми поточної дебіторської заборгованості віднімають резерв сумнівних боргів.

При використанні міжнародних стандартів обліку і звітності оцінювання дебіторської заборгованості на кінець звітного періоду розпочинається з її аналізу, у ході якого за переліком усіх дебіторів, встановлюють терміни і можливості повернення боргу у визначені договором строки. У балансі така заборгованість відображається із поправкою на безнадійні борги.

У П(С)БО 10 для розрахунку величини резерву сумнівних боргів пропонується кілька методів, а саме: на підставі платоспроможності окремих дебіторів, за питомою вагою безнадійної заборгованості у чистому доході від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг на умовах наступної оплати або на основі класифікації дебіторської заборгованості. У міжнародних стандартах чіткі методи визначення величини резерву сумнівних боргів не передбачені.

Для формування даних про дебіторську заборгованість Планом рахунків передбачено рахунки класів 1 «Необоротні активи» та 3 «Кошти, розрахункові та інші активи». Вказані рахунки відображаються у Балансі за формою встановленою НП(С)БО 1 [2]. Облік довгострокової дебіторської заборгованості згідно з Планом рахунків ведеться на рахунку 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи», до якого передбачено відповідні субрахунки. Облік поточної дебіторської заборгованості ведеться на рахунках 34 «Короткострокові векселі одержані», 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та 37 «Розрахунки з різними дебіторами».

Узагальнюючи вказане, варто відзначити, що наявність дебіторської заборгованості у складі майна суб'єктів господарювання є нормальним явищем, і кожен з них зацікавлений в оптимізації її розміру. Зменшення дебіторської заборгованості знижує потребу підприємства в оборотному капіталі та прискорення швидкості його обороту.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_015 (дата звернення: 28.08.2019).

2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 28.04.2019).

3. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z072599> (дата звернення: 28.04.2019).

4. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001р. № 559. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z105001> (дата звернення: 28.04.2019).

Серединська В.М.

кандидат економічних наук, доцент

Макарчук Т.О.

здобувач другого (магістерського) рівня

Тернопільський національний економічний університет

м. Тернопіль, Україна

БАЛАНС ПІДПРИЄМСТВА: ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Узагальнення історичних аспектів розвитку бухгалтерського балансу дозволяє усвідомити його сучасне значення та передбачити напрями подальшої еволюції. Історичні аспекти виникнення бухгалтерського балансу з позицій наукових шкіл, напрямів, узагальнення періодизації його розвитку здійснювалися різними науковцями [1; 2; 3; 4; 5; 6]. Вивчення їх праць дозволив визначити основні історичні аспекти формування бухгалтерського балансу та виокремити п'ять основних етапів його розвитку. Вони ілюструють еволюцію даного поняття, набуття ним характерних ознак та властивостей, починаючи з балансу як економічної категорії та, закінчуючи балансом як елементом методу бухгалтерського обліку і формою фінансової звітності.

Результатом розвитку балансу на першому етапі є його широке розповсюдження у багатьох сферах економічної діяльності, зокрема, при здійсненні торгових та фінансово-кредитних операцій, використання в управлінні державою. Баланс, будучи однією із важливих економічних категорій, починає використовуватися в економічному житті досить давно. У Стародавньому Китаї матеріальні баланси застосовувалися з метою контролю за рухом та збереженням цінностей. При цьому бралася до уваги така рівність: «надходження цінностей мінус видаток = залишок на кінець мінус залишок на початок».

Схожий підхід в античному світі застосовувався у фінансово-кредитних установах. Звіти щодо надходження та витрачання коштів «оприлюднювались» на кам'яних плитах або дощечках та розміщали у діловому центрі міста.

У Стародавньому Римі ведення обліку на рівні держави здійснювалося з метою контролю і ефективного управління. Кожною провінцією велися книги кошторисних асигнувань та їх використання, які пізніше узагальнювались у книзі імперських рахунків. Останню можна розглядати як перший баланс державного господарства. Варто зазначити, що римляни збагатили облікову науку різними новими ідеями, об'єднавши переваги грецької і східної облікових систем. Проте науковців [5] вказують на низку недоліків стародавнього обліку,